

**Dějiny
literatury
na Bruntálsku**

Libor Martinek

Libor Martinek

Dějiny literatury na Bruntálsku

© Doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D.

ISBN 978-80-908130-0-7 (pdf)

Libor Martinek¹

Dějiny literatury na Bruntálsku²

Úvod

Problematika regionální literatury Bruntálska,³ která tvoří jednu z důležitých složek regionálního vědomí obyvatel dané oblasti a souvisí ve větší či menší míře s kulturními aspiracemi jeho obyvatel a tvůrců, kteří je reprezentují, přináší závažnější metodologické problémy. Jakmile si totiž vymezíme literární tvorbu topograficky, geograficky a lokálně, dostáváme se buď na půdu vlastivědy, nebo literárního místopisu či zeměpisu (kde je problematika lokální slovesnosti zkoumána ponejvíce, ne-li výhradně, s důrazem na biograficko-bibliografická fakta a má spíše kulturně historický význam), případně literární sociologie. Pokud přistoupíme k interpretaci literárních děl, začíná nás zajímat estetická funkce literárního díla, spolu s tím i jeho sociálně-psychologické aspekty, a regionální literatura ztrácí na významu v celonárodních syntézách. (Provést syntézu určité regionální literatury je vždy problematické, vhodnější, a proto častější je spíše její analýza.)

Regionální výzkum nemusí být ústupem od celostních hledisek národní literatury, ani z nároků na zkoumané hodnoty. Specifický územní a typologický výzkum nám umožnil věnovat se detailněji jak samotnému vývoji českého písemnictví v regionu Bruntálska, tak komparativnímu pohledu na zdejší německou literaturu. Zároveň jsme považovali za důležité poukázat i na skutečnost vzniku literárních děl autorů odjinud (mnohdy ovšem pocházejících z regionu, ale působících trvale jinde, přesněji – v kulturním centru), kteří si z regionu brali inspiraci.

¹ **Libor Martinek** se narodil se 15. 1. 1965 v Krnově. Vystudoval Pedagogickou fakultu UP v Olomouci, obor čeština – hudební výchova (absolutorium v roce 1989), poté učil na Střední pedagogické škole v Krnově. Od roku 1993 byl odborným asistentem, od roku 2010 je docentem české literatury na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě, kde v r. 2011 založil Kabinet literárněvědné komparatistiky. V r. 2012 byl jmenován mimořádným profesorem Vratislavské univerzity, kde přednáší dějiny české literatury na Ústavu slovenské filologie. Doktorát z dějin české literatury obhájil na FF Masarykovy univerzity v Brně v roce 2000, doktorát z dějin polské literatury v r. 2005 tamtéž, habilitace v r. 2010 tamtéž; od září 2012 působí jako mimořádný profesor bohemistiky na Ústavu slovenské filologie Vratislavské univerzity. Člen Obce spisovatelů ČR, Obce překladatelů ČR, Těšínsko-zaolžského kola Hornoslezského literárního sdružení s centrem v Katovicích. Autor odborných publikací *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Opava 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (Opava 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* (Opava 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (Kielce 2008); *Současná česká literatura I/1* (Opava 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (Opava 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (Opava 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (Opava 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Opava 2013); *Władysław Sikora. Monografie* (Opava 2015); *Identita v literatuře Těšínska. Monografie* (Kielce – Opava 2015), *Henryk Jasiczek. Monografie* (Opava 2016); *Óndra Lysohorsky. Monografie* (Vratislav 2016); *Wilhelm Przeczek. Monografie* (Vratislav 2018). Výběrová bibliografie je uvedena na webu Ústavu bohemistiky a knihovnictví. Od r. 2001 žije v Opavě. Tématy Martinkova literárněvědného a literárněhistorického zájmu jsou poválečná česká literatura, česká, německá a polská literatura ve Slezsku od středověku po současnost, literární teorie (se zvláštním zřetelem k polské literární teorii), komparatistika, regionalistika. Kromě historie české literatury se zabývá i česko-polskými literárními vztahy v minulosti a současnosti. Přednášel na několika univerzitách a vysokých školách v ČR, Polsku (Varšava, Poznaň, Katovice, Gdaňsk, Štětín, Vratislav, Lublin, Kielce, Čenstochová) pro studenty a také pro odbornou i laickou veřejnost v ČR, Polsku, SRN, Litvě, Keni, kde rovněž představil svou literární tvorbu.

² Studie byla publikována dříve pod názvem *K historii literatury na Bruntálsku* (in *Sborník bruntálského muzea, Bruntál, Muzeum v Bruntále*, 2013, s. 23–76), avšak pro toto vydání byla aktualizována, doplněna a pozměněna. Její autor rovněž publikoval seriál článků na dané téma v letech 2013 – 2015 v Bruntálském a krnovském týdeníku, přičemž seriál byl dostupný i na internetu.

³ Bruntálskem míníme bývalý okres Bruntál v jeho hranicích do roku 1960, tedy před sloučením tří menších politických okresů – krnovského a rýmařovského spolu s bruntálským do jednoho celku; o literatuře Krnovska od středověku po současnost pojednáváme speciálně ve dvoudílné monografii *Hledání kořenů* (MARTINEK 2009a; týž 2010).

Historie literatury Bruntálska do r. 1945 byla spojena především s dějinami literatury německé, s výjimkou literatury středověké psané latinsky, česky nebo německy, a poměrně výrazně se lišila od vývoje v české literatuře. Naopak se dlouhodobě řadila do kontextu literatury, pro niž se ujal označení „sudetoněmecká“. V zásadě můžeme konstatovat, že velkou část literatury německého jazyka ve Slezsku tvořila lyrika či lidová píseň, sběratelská folkloristická činnost, pohádky, pověsti, vlastivědná tvorba, najdeme i početnou románovou a povídkovou tvorbu nebo lidové drama. Česká a německá literatura v regionu tvořila v zásadě dva od sebe oddělené „sémiotické vesmíry“ (termín S. Richterové; RICHTEROVÁ: 1991). Jedinou oblastí, kde se prolínala německá a česká literatura na Bruntálsku, jsou pověst'ové a pohádkové žánry, tedy epická vrstva slovesného folkloru. Němečtí a čeští sběratelé a zpracovatelé pověstí a pohádek čerpali vesměs z podobných zdrojů.

Sledujeme i několik významných spisovatelů pocházejících z Bruntálska žijících po r. 1945 v SRN, popřípadě v bývalé NDR, kteří se ve své beletristické tvorbě vrací k tématu života v Sudetech i k tématu odsunu a zároveň se v jejich díle objevuje motiv odporu k válce. Téma ztráty vlasti je v prozaické a lyrické tvorbě traktováno z morálního a historicko-filozofického hlediska. Kromě toho události od podepsání Mnichovské dohody až po odsun sudetských Němců našly svůj odraz nejen v publicistice, ale i v deníkových záznamech jak českých, tak německých autorů.

Rozbor těchto děl potvrzuje tezi, že tzv. mýtus kraje je jiný v tvorbě spisovatelů, kteří tuto zemi opustili, a má i odlišnou funkci. Pro ty, kteří odešli, představuje oblast Bruntálska navždy ztracený svět. Pro ty, kteří přišli po nich, je tento svět základem vlastní budoucnosti. Tento mýtus nacházíme bohužel jen sporadicky v tvorbě starší a mladší generace spisovatelů či básníků tvořících na Bruntálsku po r. 1945 nebo v dílech autorů „odjinud“, kteří si brali náměty ze života obyvatel tohoto regionu. Tato skutečnost vynikne zejména ve srovnání s jinými pohraničními oblastmi v České republice.

Česká literatura, která zde vznikla po 2. světové válce, se nám jeví jako převážně umělecky méně hodnotná, přijmeme-li kritéria kladená na celonárodní literaturu. Jenom nemnozí daný region překročili (a tím pádem jsou zastoupeni v celonárodních literárních syntézách po r. 1945 a ve slovnících), ostatní představitelé regionální literatury jsou začleňováni do literatury kraje, tj. českého Slezska a severní Moravy.

V rozvoji regionální (a vlastivědné) literatury sehrávají v tržním prostředí od r. 1990 značnou roli privátní a vlastivědná vydavatelství a nakladatelství, která mnohdy záslužně suplují činnost institucí, jako jsou muzea a vědecké ústavy, jež se z různých důvodů nemohou podobnou činností zabývat. Kromě toho vydavatelství sehrávají, zvláště mají-li promyšlený ediční program, nezanedbatelnou popularizační a osvětovou úlohu. Vydavatelé regionální literatury tudíž ctí zásadu, že i na periferii vznikají specifické hodnoty.

Registrovaná a popisovaná literární specifika regionu jsme usilovali přeložit na modelové konstrukce, aby mohla být zkoumána podstata literatury a literární kultury v regionu. (Nejde nám o to vytvořit příběh, vyprávění o literatuře na Bruntálsku, neboť se ukazuje, že téměř neexistuje objektivně postižitelný vnitřní vývoj regionální literatury, když není obecně zcela zřejmé, co určuje vývojový trend literatury v regionu.) Hlavní příčinou tohoto stavu, který ohrožuje akceptaci výsledků každé takto zaměřené badatelské práce z oblasti regionalistiky, je zpravidla nedostatek textů. Stav obecné neznalosti zdejší literatury, jak jsme na to několikrát poukazovali (MARTINEK: 1995, 1996, 1997, 2000a, 2008a), lze napravit publikováním výsledků literárněhistorického výzkumu, hledáním možností pro vydávání hodnotných děl regionálních autorů, a to i z pozůstalosti, publikováním memoárové literatury, cestopisů se vztahem k regionu, zpracováním antologií apod.

Jako nezbytné pro zvolený diskurs se jeví rozlišení mezi regionální osobností a regionálním autorem. Označení určité osobnosti za regionální není jednoznačné. Jsou osobnosti, které patří do regionu svým původem, i když celý život působily mimo region.

Tolik ukázka z knihy. Na dalších stránkách knihy se doc. Martinek vyjadřuje v jednotlivých kapitolách na tato témata:

I.

**K písemnictví na Bruntálsku v době předbělohorské
(v kontextu písemnictví Moravy a Slezska)**

II.

K problematice výzkumu sudetoněmecké literatury

III.

Karl Josef Jurende a jeho vlastivědná vydavatelská činnost

IV.

Knihovny řádu německých rytířů jako pramen poznání minulosti regionu

V.

Sudetoněmecká literatura v regionu

VI.

Odsun sudetských Němců v literatuře regionu

VII.

Literární návraty bruntálských Němců

VIII.

K působení některých německých vlastivědných pracovníků

IX.

Pověst'ový a pohádkový žánr v literatuře se vztahem k Bruntálsku

X.

Časopis Vlastivěda Severomoravského kraje – okres Bruntál

XI.

Období českého národního obrození

XII.

Období po první světové válce v české literatuře regionu

Haškova „bruntálská anabáze“

XIII.

Paměti posledního bruntálského hejtmana Jana Brothánka

XIV.

Období po druhé světové válce v české literatuře regionu

Literární díla s kolonizační tematikou

XV.

K literární tvorbě mladších autorů na Bruntálsku

XVI.

Regionální nakladatelství a vydavatelství

Libor Martinek

Dějiny literatury na Bruntálsku

Vydalo nakladatelství
Michal Beran – První bruntálské nakladatelství
jako svou 1. publikaci
v roce 2021

ISBN 978-80-908130-0-7 (pdf)

e-mail: info.pbn@centrum.cz
web: pbn.proweb.cz